บทที่ 3

ภาวะโลหิตจางที่เกิดในโรงพยาบาล

ภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาล เป็นภาวะที่พบได้เสมอในเวชปฏิบัติ แต่ยังไม่มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาวะโลหิตจางประเภทนี้มากนัก ยังไม่มีรายงานการศึกษาหาอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นใหม่ในโรงพยาบาล โดยศึกษาในผู้ป่วยแรกรับที่ไม่มีภาวะโลหิตจาง แต่เกิดภาวะโลหิตจางขณะทำการรักษาในโรงพยาบาล มีเพียงรายงานที่ศึกษาความชุกของภาวะโลหิตจางในผู้ป่วยที่อยู่ในโรงพยาบาล [1, 2, 15] หรือศึกษาภาวะโลหิตจางในผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาในหอผู้ป่วยวิกฤตเท่านั้น [16 - 20]

ภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลแตกต่างจากภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นนอกโรงพยาบาล โดยนอกจากสาเหตุที่เกิดจากโรคหรือตัวของผู้ป่วยเองแล้ว ภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลยังอาจเกิดจากภาวะแทรกซ้อนที่เกิดจากการรักษา หรืออาจเรียกว่าภาวะโลหิตจางที่เกิดจากแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ (Iatrogenic anemia) เช่น การเสียเลือดจากการส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ การเกิดการแตกของเม็ดเลือดแดงจากยาบางชนิดที่ได้รับ

ภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กเป็นสาเหตุที่พบบ่อยที่สุดของการเกิดภาวะโลหิตจาง [4 - 6] แต่ไม่ใช่สาเหตุที่สำคัญของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาล โดย Sahadevan และคณะ ได้ศึกษาภาวะโลหิตจางในผู้ป่วยสูงอายุที่อยู่ในโรงพยาบาล [1] ทำการหาสาเหตุของภาวะโลหิตจางซึ่งเป็นภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นก่อนเข้ามารักษาในโรงพยาบาล พบว่าในผู้ป่วยที่ได้รับการตรวจค้นหาสาเหตุ สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการขาดวิตามินและสารอาหารที่จำเป็น ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงสาเหตุของภาวะโลหิตจางในผู้ป่วยสูงอายุที่อยู่ในโรงพยาบาล [1]

สาเหตุ	จำนวน (ครั้งของการวินิจฉัย)
ขาดธาตุเหล็ก	9
ขาดโฟเลท	14
ขาดวิตะมินบี 12	5
การเจ็บป่วยเรื้อรัง	10
ธาลัสซีเมีย	2
โรคของไขกระดูก	2

สาเหตุของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลควรจะเป็นสาเหตุที่เกิดขึ้นเฉียบพลัน หรือกึ่งเฉียบพลัน ทั้งจากตัวโรคของผู้ป่วยเองและเป็นผลแทรกซ้อนจากการรักษา ภาวะโลหิตจางที่เกิดจากการขาดวิตามินและสารอาหารที่จำเป็นอาจเกิดขึ้นได้ ถ้าผู้ป่วยมีภาวะการขาดสารอาหารเหล่านี้อยู่แล้วก่อนมาโรงพยาบาล หรือผู้ป่วยเกิดการขาดสารอาหารในโรงพยาบาลโดยผู้ป่วยอยู่รักษาในโรงพยาบาลนานพอจนเกิดภาวะโลหิตจางขึ้น

สาเหตุของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาล จึงควรจะมีสาเหตุที่สำคัญได้แก่ การเสียเลือด การเจ็บป่วยเรื้อรัง และภาวะแทรกซ้อนจากการรักษา

1. ภาวะโลหิตจางจากการเสียเลือด (Blood loss anemia)

ผู้ป่วยที่มีโรคที่รุนแรงโดยเฉพาะผู้ป่วยที่อยู่ในหอผู้ป่วยวิกฤต หรือผู้ป่วยที่ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ มีโอกาสเกิดแผลในกระเพาะอาหาร เป็นสาเหตุให้มีการเสียเลือดในทางเดินอาหาร

มีรายงานที่สนับสนุนว่าการเสียเลือดในทางเดินอาหารที่มองไม่เห็น ซึ่งเดิมคิดว่าไม่น่าจะเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะโลหิตจางชนิดเฉียบพลันหรือกึ่งเฉียบพลัน อาจเป็นสาเหตุของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในหอผู้ป่วยวิกฤตได้ [16]

2. ภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง (Anemia of chronic disease)

เป็นไปได้ว่าผู้ป่วยทุกคนที่อยู่รักษาในโรงพยาบาลนานถึงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีโรคที่สามารถทำให้เกิดภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังได้ จะมีภาวะโลหิตจางที่เกิดจากการเจ็บป่วยเรื้อรังแอบแฝงอยู่ไม่มากก็น้อย ผู้ป่วยอาจไม่ได้อยู่ในกลุ่มโรคติดเชื้อ โรคข้ออักเสบ หรือโรคมะเร็ง แต่อาจเกิดได้ในโรคเรื้อรังอื่น ๆ เช่น เบาหวาน โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ภาวะหัวใจล้มเหลว ซึ่งจะได้กล่าวถึงภาวะโลหิตจางจากการเจ็บป่วยเรื้อรังโดยละเอียดยิ่งขึ้นในบทที่ 4

3. ภาวะโลหิตจางจากภาวะแทรกซ้อนจากการรักษา (Iatrogenic anemia)

อาจเกิดได้จากหลายสาเหตุได้แก่ ผู้ป่วยมีการเสียเลือดจากการทำหัตถการหรือการได้รับยาต้านการแข็งตัวของเลือดเกินขนาดขณะอยู่ในโรงพยาบาล ผู้ป่วยถูกเจาะเลือดเพื่อส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการในปริมาณที่มากพอจนเกิดภาวะโลหิตจาง และผู้ป่วยอาจได้รับยาที่ทำให้เกิดภาวะเม็ดเลือดแดงแตกจากอิมมูน (Drug induced immune hemolysis)

การทำหัตถการหลายอย่างเพื่อการรักษา อาจทำให้ผู้ป่วยเสียเลือดในปริมาณที่มากพอที่จะทำให้เกิดภาวะโลหิตจางขึ้นได้ เช่น การทำฮีโมไดอะไลซิส (Hemodialysis) ในผู้ป่วยไตวาย การเจาะช่องเยื่อหุ้มปอดเพื่อระบายลมหรือหนอง เป็นต้น มีรายงานที่สนับสนุนว่า การทำ

ฮีโมไดอะไลซิส เป็นสาเหตุให้เกิดภาวะโลหิตจางในผู้ป่วยที่อยู่ในหอผู้ป่วยวิกฤตได้ [16]

ผู้ป่วยบางรายอาจต้องได้รับการผ่าตัดขณะอยู่ในโรงพยาบาล ซึ่งทำให้ผู้ป่วยเสียเลือดอย่างชัดเจน

การให้ยาต้านการแข็งตัวของเลือดมากเกินขนาดจนเกิดเลือดออกในทางเดินอาหาร เลือดออกในกล้ามเนื้อ หรือที่ต่าง ๆ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยต้องเสียเลือดในโรงพยาบาล

การเจาะเลือดเพื่อส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการอาจเป็นสาเหตุที่สำคัญของภาวะโลหิตจาง โดยเฉพาะในผู้ป่วยเด็ก มีหลายรายงานที่ศึกษาและรวบรวมปริมาณเลือดที่ใช้ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ และสนับสนุนว่าการเจาะเลือดเพื่อส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการเป็นสาเหตุของภาวะโลหิตจาง [17 - 20] แต่ก็มีรายงานที่สรุปผลตรงกันข้ามว่า การเจาะเลือดส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการไม่ได้เป็นสาเหตุของภาวะโลหิตจาง [16] ซึ่งการเสียเลือดจากการเจาะเลือดส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ จะเป็นสาเหตุของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลหรือไม่ เป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก เนื่องจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเป็นสาเหตุของภาวะโลหิตจางมากมาย ในผู้ป่วยที่เกิดภาวะโลหิตจางในโรงพยาบาล

ยาหลายชนิดที่ใช้รักษาผู้ป่วยสามารถทำให้เกิดการแตกของเม็ดเลือดแดงจากอิมมูนได้ การให้ยาในกลุ่มเพนนิซิลินในเวลาที่นานพอ เช่นการให้ยาคล็อกซาซิลิน (Cloxacillin) ในผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อแบคทีเรียที่ลิ้นหัวใจ อาจเกิดภาวะโลหิตจางจากการแตกของเม็ดเลือดแดง

สาเหตุของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลเป็นสิ่งที่แพทย์ผู้ดูแลผู้ป่วยต้องเข้าใจและตระหนักถึงอยู่เสมอ เพื่อป้องกัน หรือแก้ไขสาเหตุของภาวะโลหิตจางที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง เพื่อประโยชน์ของผู้ป่วย